

בגדר היתר מלאכת אוכל נפש ביו"ט

יפ'ל'ל כמה אופנים בהסברת ההיתר דצורך או"נ, אם הוא טעם המתיר או שהוא סימן דמלאכה זו לא היתה בכלל האיסור, ואם הוא בגדר הותרה או דחוי' / עפ"ז יבאר היטב שי' התוס' ולשון רבנו הוקן בזה

לצורך או"נ, אבל הוא בסוג מלאכות אלו, כגון שאדם זה מתענה, דאם הוא בגדר **טעם** להתיר הכא ליכא הטעם, משא"כ אם הוא סימן, וק"ל.

והחינוך מצוה רחצ הביא מ"ש הרמב"ן דברוב המועדות נשנה היתר או"נ באופן אחר מבפרשתן (גבי פסח), דנאמר "מלאכת עבודה" ובזה כבר הותר כי מלאכת או"נ "היא **מלאכת הנאה**, לא **מלאכת עבודה**", ועפ"ז נקט דמלאכת או"נ מעיקרא אינה בכלל האיסור (ורק שבפרשתנו שנאמר "כל מלאכה" סתם הוצרך לפרש ההיתר ד"אך אשר גו"). אבל יסוד ההיתר וגדרו אינו מכתובים אלו, דילמד פסח משאר המועדות).

ומעתה י"ל דהיא היא פלוגתת ב"ש וב"ה, דלכ"ה מעיקרא אינו בכלל האיסור והלכך מותר סוג מלאכה זה לעולם, גם שלא

תנן בכיצה יב ע"א "ב"ש אומרים אין מוציאין לא את הקטן כו' לרה"ר וב"ה מתירין", ומפרש בגמרא דפליגי אי אמרינן "מתוך שהותרה לצורך (אוכל נפש) הותרה (נמי) שלא לצורך".

ולפום ריהטא י"ל דנחלקו אם היתר התורה (בפרשתנו) "אך אשר יעשה לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם" להוציא בא או לפרש בא, פי' דמחד י"ל דגם מלאכה זו בכלל איסור מלאכה ד"כ"ל מלאכה לא יעשה בהם" דלעיל מיני', ואף מלאכת או"נ במשמע, ובא הכתוב והוציאן מכלל האיסור **מטעם** אוכל נפש; אבל אפ"ל דלא היא, אלא בא הכתוב **לפרש** דבריו ולהסביר מה בכלל "מלאכה" שנזכרה לאיסור לעיל מיני', ולפ"ז הוי רק סימן (ולא **טעם**) איזה סוג מלאכות אינן בכלל האיסור - מלאכות דאו"נ (עיי' שטמ"ק תוכות ז ע"א). ונפק"מ רבתי כשבפועל אינו

ואז אכן אינן כלל בכלל האיסור ד"מלאכת עבודה", ולהכי סבר דבעינן דוקא צורך כלשהו, ובלא זה שוב ה"ה בגדר "מלאכות עבודה". ולפ"ז עדיין שפיר סברי התוס' נמי בדעת ב"ה דאו"נ הוא סימן וגדר של סוג מלאכות שאינן נכללות מלכתחילה באיסור. וא"כ אף מן התוס' אין יסוד להבין שי' רבינו הזקן דנקט דאו"נ הוי טעם ולא סימן, ואף לתוס' דעת ב"ש היא זו.

וי"ל דבאמת סברת התוס' אחרת היא, דבאמת אדרבה, אף לב"ה או"נ הוי טעם המתיר מלאכות אלו האסורות מצ"ע, ולא סימן, ורק שיש להם כאן סברא מיוחדת באופן ההיתר מטעם או"נ, דכידוע בכמה דיני תורה יש שהאיסור ח"ל על הדבר ורק שנדחה מפני דבר הגדול הימנו הדוחהו וגובר עליו, ויש שהטעם והסיבה מתירין ומפיקיעין אותו משם האיסור, ובל' הידוע: דחוי' או הותרה, וה"ה הכא, דסברי ב"ה דאין זאת שהחשיבות דצורך או"נ גוברת ודוחה איסור מלאכה (וא"כ זהו דוקא כשיש צורך או"נ במידה גדולה וחשובה, משא"כ צורך קצת וכיו"ב); אלא ההיתר מטעם או"נ הוא באופן שכשיש צורך או"נ מופקעת המלאכה מן האיסור לגמרי דבכה"ג לא חל האיסור [עיי' ל' רבינו הזקן סי' תקי קו"א סוסק"ב], וזהו דמצינו שאי"צ "לצמצם" במלאכת או"נ שתהא כו"ה כדי צורך אכילת היום (ביצה יז ע"א), וכן אשכחן דמותר לשחוט גם כשצריך רק כזית (שם כה ע"א), כי די שיש במלאכה זו איזה צורך או"נ, אף "מקצת או"נ", ושוב מתיר הדבר את כולה, גם מה שאינו צורך או"נ. ומעתה י"ל דמהאי טעמא סברי דמותר גם לשאר צרכי הנאה, כי כשם שדי ב"מקצת" או"נ בכמות, הוא הדין ל"מקצת" באיכות, דהיינו צרכי הנאה קלושים מאו"נ, דסו"ס יש

לצורך. אבל לב"ש הוי טעם להיתר, וכשאינן צורך או"נ אין טעם ההיתר ועומדת המלאכה באיסורה שבכתוב הראשון (והרמב"ן כ' כדעת ב"ה דהלכתא כוותיהו).

והנה ז"ל רבינו הזקן בשלחנו סי' תצה גבי ימים טובים "כל העושה מלאכת עבודה בא' מהן הרי זה לוקה מה"ת שנא' כל מלאכת עבודה לא תעשו גו', ומהו מלאכת עבודה כל מלאכה שאינה נעשית באוכל או משקה כו' אבל כו' מלאכת אוכל נפש שהתורה התירה לעשותה לצורך אכילת יו"ט שנאמר אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם". ולפי דרכנו נראה כסתירה, דבתחילה נקיט דלא הוי בכלל האיסור מעיקרא ואינו בגדר מלאכת עבודה, ובסיפא נקט שהתורה התירתו בכתוב "אך אשר גו'" (דפרשת פסח).

והנה רש"י ותוס' נחלקו בסוגיין בדעת ב"ה, דלרש"י ההיתר מה"ת הוא גם היכא דאינה לצורך כלל ולתוס' גם לב"ה צ"ל צורך היום קצת (אלא דלא בעי צורך או"נ), ולפי דרכנו דלב"ה סוג מלאכות או"נ לא היו בכלל האיסור דעת התוס' צריכה לימוד, מהיכי תיתי להתנות בצורך קצת.

והנה נת"ל מהרמב"ן דאו"נ נק' "מלאכות הנאה", ויל"ע אם הוא גדר במהות ושם המלאכה או באופן עשיית הגברא את המלאכה. וי"ל דלרש"י הוא בעצם סוג מיוחד שמהותו "מלאכת הנאה", ואי"צ דוקא לכוונת אדם זה בעשייתו כדי שיקרא עליהן שם "מלאכת הנאה", ושפיר הווי בשם זה גם כשאדם זה אינו מתכוון לשום צורך והנאה, דסו"ס אין סוג זה נק' מלאכת עבודה. ולהתוס' י"ל דגם מלאכות אלו אינן שונות במהותן משאר המלאכות, ורק דכשנעשות לצורך הנאה הווי בשם "מלאכת הנאה"

והוסיף הכתוב "אך אשר יאכל . . יעשה לכם", ומזה שמעינן דמחד גיסא מלאכות אלו התירתי התורה (ולא רק בגדר דחוי') ומאידך כל גדר ההיתר (אינו שמתחילה לא היו בכלל האיסור, ובגדר "סימן", כי אם) – מטעם שהן לצורך אכילת האדם (ועיי' ל' התת"ס בסוגיין גבי הכתוב דפרשתנו). ואחר ששמענו כאן גדר ההיתר, דהיתה או"נ בכלל האיסור ויצאה, שוב קיצר המקרא בשאר מועדות דרק מלאכת עבודה נאסרה, דעתה כבר אין מקום לטעות ולפרש מכאן ש"מלאכות או"נ" לא נאסרו מעיקרא (וכפי הרמב"ן), דהא כבר נתבאר בפעם הראשונה שהוזהרנו על איסור עשיית מלאכה ביו"ט שגם מלאכות אלו אסורות מצ"ע (והותרו מטעם שהן לצורך או"נ).

והנה בשולחנו הביא רבינו הזקן איסור עשיית מלאכה שבכ"ז המועדות, ולכן לענין האיסור נקט הכתוב שנאמר בכל המועדות "כל מלאכת עבודה לא תעשו", ועיי"ש שהוסיף לבאר "ומהו מלאכת עבודה כל מלאכה שאינה נעשית באוכל או משקה וכו'" – ר"ל דבפסוק זה אין המדובר אלא בנוגע למלאכת עבודה, ולא נתפרש גדר דין מלאכת או"נ (באיזה אופן הותרה), ואח"כ ממשיך לבאר דין מלאכת או"נ ומקורו – "אבל כל מלאכה הנעשית באוכל... נקראין... מלאכות או"נ שהתורה התירה לעשותה... שנאמר אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם", פירוש, דאמרו "אך" – משמע דמעטה ומוציאה (מכלל איסור) ו"התירה", והיינו כביאור הנ"ל שהוא בגדר "הותרה" ולא "דחוי".

בהן קצת צד השווה לאו"נ באיכותן ומהותן – שצורך האדם הם. וזהו פי' דברי ב"ה "מתוך שהותרה לצורך כו", ר"ל שלצורך או"נ הותרה המלאכה ולא רק דחוי', הלכך "הותרה שלא לצורך", פי' דע"י הצורך הקטן שיש בה הותרה גם בכל שאר ה"לא צורך" שיש בה (מחוץ לה"צורך קצת" שישנו), בין שהוא מקצת מהצורך דאו"נ ממש, בין שהוא צורך אשר יש בו צד השווה, "מקצת" (בתוכן, איכות) מהצורך דאו"נ.

ומעתה יש ליישב היטב דברי רבינו הזקן, די"ל דס"ל כשיטת התוס' לפי ביאורנו האחרון. ובהקדים דאליבא דהרמב"ן דלעיל, דלעולם ההיתר גמור הוא ולא היו מלאכות או"נ בכלל האיסור, יש להקשות לכאור', סו"ס מאי טעמא שינה הכתוב בפרשתנו דוקא לכתוב "כל מלאכה לא יעשה בהם" ובמילא הוצרך לפרש היתר עשיית מלאכת או"נ (כנ"ל בדברי הרמב"ן), הא טפי הו"ל למכתב (כבשאר המועדות) "כל מלאכת עבודה וגו'" וממילא שמעינן דמלאכות או"נ שהן "מלאכת הנאה" מלכתחילה לא נכללו בהאיסור.

אבל עפנה"ל בשי' התוס' (אליבא דב"ה) י"ל דבאמת היתה מלאכת או"נ בכלל האיסור ורק יצאה מטעם או"נ, ולפי שאיסור עשיית מלאכה ביו"ט נזכר ראשונה בפרשתנו בדוקא דייק הכתוב "כל מלאכה (סתם) לא יעשה בהם" (ולא נקט "מלאכת עבודה" כבשאר מועדות, דלהוי משמע דמלאכת או"נ הופקעה מעיקרא), דבזה בא ללמדנו שמעיקרא כל המלאכות אסורות הן ביו"ט,